

URBANA I INDUSTRIJSKA ARHEOLOGIJA

URBAN AND INDUSTRIAL ARCHAEOLOGY

Abstract:

This report provides a brief overview of local archaeology and local attitudes to the discipline, and of the need to involve the whole community in the preservation of the material heritage. Since Bosnia and Herzegovina is an industrial country, where industrialization began in the late 19th century, a certain number of professionals should specialize in the subdiscipline that the world of new archaeology is much involved in - urban and industrial archaeology.

Sažetak:

Ovaj izvještaj je kratak osvrt na shvatanje domaće arheologije i naš odnos prema ovoj nauci, te potrebe uključivanja kompletne zajednice u očuvanje materijalnog kulturnog naslijeđa. Obzirom da je Bosna i Hercegovina industrijska zemlja (industrijalizacija započela krajem XIX st.) potrebno je stoga da se određen broj stručnjaka specijalizuje za ono čime se svjetska nova arheologija uveliko bavi a to je urbana i industrijska arheologija.

«Ko ne pamti iznova proživljava»

Ako je historija učiteljica života, onda mu arheologija dođe nešto kao profesoricu. Ovo nije potrebno posebno obrazlagati, obzirom da se zna da se historija u pravilu bavi pisanim spomenicima, te u svojoj metodologiji rada koristi pisane izvore na osnovu kojih pravi sinteze i zaključke, dok arheologija istražuje prošlost pomoću materijalnih ostataka, njihovom obradom i analizom. Veoma često ove dvije discipline djeluju zajedno kao pomoćne nauke jedna drugoj.

Slijedom navedenog, uvriježeno je mišljenje kako se arheologija bavi nečim veoma starim, nečim što je bilo prije pojave pisma, odnosno prahistorijom, zatim antikom i srednjim vijekom. Tako se kod nas u Bosni i Hercegovini, arheologija nije bavila periodom koji je uslijedio nakon propasti Bosanskog kraljevstva, niti osmanskim i austro-ugarskim periodom. Zbog toga se dešavalo da se kulturni slojevi ovih perioda naprosto previde u traženju kulturnih slojeva srednjeg vijeka, antike ili prahistorije. Ne ulazeći u motive ovakvog razumijevanja naše povjesti i materijalnih ostataka života na ovim prostorima, stoji začuđujuća činjenica da, iako je Bosna i Hercegovina, a Sarajevo posebno, imalo najeminentnije stručnjake iz arheologije na širim prostorima Balkana, ti stručnjaci nisu osnovali katedru za arheologiju u tom istom Sarajevu ili BiH. Stoga su i danas mladi stručnjaci primorani znanje iz ove oblasti da traže u Beogradu, Zagrebu ili nekom drugom stranom centru, a ideja opsega djelovanja arheologije i njenih istraživanja, praktično ostaje na već sada zastarjelim polazištima.

Slijedeći zahtjeve nove arheologije, arheolozi su otpočeli da izbjegavaju diskusije o bilo kom fenomenu kulture koji se ne može kontrolisati eksperimentom ili metodama ponuđenim od strane prirodnih nauka. Kako je kultura definisana kao manje ili više uspješna adaptacija ljudskih zajednica na prirodno okruženje, ta nova arheologija ne samo da je široko otvorila vrata prirodnim naukama već je otpočela da koristi njihove metodologije ističući u prvi plan eksperiment, kao i predviđanje i primjenjivost koji se na njima zasnivaju. Najglasniji zagovornici nove arheologije izložili su načelo da je preciznost arheoloških znanja o prošlosti mjerljiva,

odnosno da je mjera stepen do kog tvrdnje o prošlosti mogu biti dokazane ili odbačene kroz testiranje hipoteza. To znači da se svaka izložena hipoteza, kao u prirodnim naukama, mora organizovano testirati. Težilo se da arheologija postane rigorozna logička naučna disciplina, to jest da postane prava nauka koja otkriva osnovne zakone o kulturnim procesima.

Naime, novija svjetska arheologija se uveliko bavi onim što se zove urbana i industrijska arheologija, a tu spada sve što je starije od 50 godina. Nije poznato da se kod nas neko bavi ovim istraživanjem što bi bila jedna od prioritetnih stvari obzirom da je Bosna i Hercegovina zemlja u kojoj je industrijalizacija počela krajem XIX st. Tako imamo situaciju da ostaci starih industrijskih postrojenja, koja se opet nalaze u samom urbanom središtu, onako ruinirana nagrdjuju izgled grada ili preko noći postaju gradilišta za nove tržne centre, naravno bez predhodno obavljenih arheoloških istraživanja.

Da bi ukazali na potrebu drugačijeg i sveobuhvatnijeg razumijevanja arheologije kao nauke, a potaknuli na izvjestan način iznudenim istraživanjima arheološke lokalitete iz osmanskog i austrougarskog perioda u Sarajevu (usput jedan takav lokalitet je smješten ispod prozora Muzeja Sarajeva), Muzej je pokrenuo kampanju u pravcu pravljenja plana arheoloških iskopavanja na području Kantona Sarajevo, kako bi se izbjegla neplanska i u osnovi nedovoljna zaštitna istraživanja koja slijede kad se digne prašina u javnosti u povodu nekih drugih javnih radova. Posljednji, najsvježiji primjer je izgradnja puta i parka na temeljima džamija iz XVI stoljeća - džamija Bakr babe i Kalin hadži Alina džamija.

Međutim, u ovom trenutku i ne samo za Muzej Sarajeva i njegove stručnjake jeste od iznimne važnosti budući auto-put, koridor 5C. Pored problema koji su uglavnom poznati javnosti, od pitanja projektovanja i određenja buduće trase, do finasiranja, ima jedan, ne manje značajan problem, koji nezapaženo prolazi pored javnosti, opšte i stručne. Naime, pitanje zaštitnih arheoloških iskopavanja koja bi se morala sprovesti na ruti ovog koridora nije uopšte postavljeno i ako jeste onda je to urađeno iza kulisa.

Kuća koja je i stručno i iskustveno kvalificirana za tako opsežne radove jeste prije svih Zemaljski muzej BiH, potom i Muzej Sarajeva i neki drugi muzeji koji posjeduju stručnjake za ovu oblast, a ove institucije nisu dobile nikakvu zvaničnu obavijest niti upit od nadležnih organa, niti su na neki drugi način uključene u rane faze ovog iznimno važnog i zahtjevnog projekta.

Ako znamo da je pitanje zaštite arheoloških nalaza i nalazišta jedno od iznimno važnih pitnja u Evropi o čemu svjedoči i posebna Konvencija o zaštiti arheološkog nasljeđa, onda je jasno da će Nacionalna komisija sa državnog nivoa morati da pokrene ovo pitanje, te da kao nadležna za valorizaciju i zaštitu, prati rezultate istraživanja. Naravno, kako će se istraživanja organizirati, a do njih će morati doći prije ili kasnije, jedino je jasno: prije izdavanja dozvole za radove, morat će se znati šta se nalazi na trasi i u blizini trase autoputa; Nacionalna Komisija će utvrditi status nađenog i načine njegove zaštite. Također, jasno je da ova istraživanja neće moći smjeti obavljati pojedinci ili privatna lica pored gore navedenih institucija, a o angažovanju stranih arheologa nećemo ni komentarisati.

Istraživanje takvog obima je jedinstvena prilika kako za edukaciju mladih stručnjaka, tako i za stručno napredovanje drugih, ali i ekonomski poticaj onim institucijama koje nemaju osnivače i koji nemaju adekvatno finasiranje. Začuduje ovakav indolentan odnos prema arheologiji iako je poznata činjenica da je Prvi Kongres arheologa na svijetu održan upravo kod nas u Sarajevu 1894.godine i da je najjača institucija koja se bavila ovom oblašću na ovom podneblju dugo godina bio Zemaljski muzej BiH sa svojim eminentnim stručnjacima.

Pored teške socijalno-ekonomske situacije u našoj zemlji o ovim stvarima moramo brzo razmisliti i što prije djelovati, jer do sada smo malo računa vodili o našoj prošlosti koja je temelj naše kulture.

Na kraju, istina je da «narod koji ne vodi računa o prošlosti nema ni budućnost».